

Miks riigigümnaasium Haapsallu?

Riigigümnaasiumi loomine Haapsallu on tekitanud elavat huvi õpilaste, õpetajate ja lastevanemate hulgas ja seepärast on asjakohane seda teemat laiemalt Eesti kontekstis lahti mõtestada.

Alustama peab kaugemas ajalises mõttes. Uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse menetlemisel tekitas enam diskussiooni nn põhikooli ja gümnaasiumi lahutamine. Haridus- ja Teadusministeerium oli veendunud siis ja on veendunud ka praegu, et see samm on hädavajalik, korrastamiseks koolivõrku ja loomaks akadeemilist õppekeskkonda gümnaasistidele.

Üldesmärgiks seati liikuda selles suunas, et põhikool muutuks ainekesksest gümnaasiumi farmkoolist iga õpilase võimeid ja huvisid arvestavaks õpilaskeskseks eluks toimetulekut tagavaks iseseisvaks lõpetatuks haridustasemeks. Selleks oli vaja luua eraldi õppekavad põhikoolile ja gümnaasiumile ning järgmise sammuna lahutada põhikool ja gümnaasium ka institutsionaalselt.

Põhikooli ja gümnaasiumi lahutamise vajaduse põhjused võib laias laastus jaotada sisulisteks ja vormilisteks

Sisulistest põhjustest olid olulisemateks asjaolud, et põhikool ja gümnaasium on erinevad ja iseseisvad õppetasemed, millel on eri eesmärgid, sisu ja nõuded, oma õppemeetodid ja –keskkond ning on eri hariduslikud dominandid. Põhikoolis peaks olema esiplaanil kasvatusprotsess, õpioskuste ja sotsiaalse toimetuleku (koostöö, teistega arvestamine) arendamine ning lapse kui terviku arendamine. Gümnaasiumiõppes peab esiplaanil olema maailmapildi süvendamine, iseseisva tööharjumuse kujundamine, oma huvide ja õppesuundades selgusele jõudmine ning valdavalt ainekeskne õppekava. Pedagoogilis-psühholoogilises aspektis joonistub välja ka õpetaja rolli erisus. Põhikoolis on õpetaja eelkõige kasvataja, kes peab lähtuma lapsest ja tema individuaalsusest ning vajalik on tihe side koduga. Gümnaasiumis on fookuses eelkõige ainekeskne lähenemine, õppeviisidena on olulisel kohal vooruloengud, seminarid, praktikumid ja suur osa oleks iseseisval töötl ning selle omandamise juhendamisel.

Kui kõrvuti tegutsevad koolid, kus on 1.–12. klass ning nn puhtad põhikoolid, ei ole põhikoolilõpetajad haridustee jätkamisel võrdses seisus: 1.–12. klassiga gümnaasiumide õpilased on eelisreisus. Põhihariduse kvaliteet regiooni oluliselt ei erine (seda kinnitavad PISA uuringud) ja on ühtlaselt hea. Gümnaasiumi hariduse kvaliteet (riigieksamite andmeil) on aga vägagi kõikumine ja diferentseerunud (Inimvara aruanne). Meie ees-

märgiseade peab olema kvaliteetne ja ühtlase õppekeskkonnaga gümnaasiumiharidus iga le eesti gümnaasistile.

Samuti peaks õpilane põhikooli lõpuks olema valmis õpingute jätkamiseks gümnaasiumis või kutseõppeasutuses. Valmisolek tähendab kindlasti ka asjatundlikkust valida, hinnata ise või asjatundjate abiga oma võimeid ja kalduvusi. Järelikult peaks põhikooli lõpp olema tõsise mõtlemise koht edasise haridustee üle. Praegu liigub meie põhikoolilõpetaja valdavalt gümnaasiumi: viimaste aastate traditsiooniline suhe on olnud 70/30. Suur väljalangemus mõlemalt poolt näitab, et sageli polnud otsus adekvaatne. Teise taseme haridust peaks vaatama kui tervikut. Gümnaasiumi- ja kutseharidust tuleks rõhkem sidustada õppekavade lähenemise, ühtsete kvaliteeditagamise süsteemide, ühtse juhtimistasandi alla koondamisega, ühtsete sisseastumiskuuega. Kutsehariduses jätkamine peaks olema sama tõsiseltvõetav võimalus kui gümnaasium.

Vormilistest põhjustest on olulisim, et laste arv väheneb lähiaastail oluliselt. Gümnaasiumide kvaliteeti (sh õpilaste õppekavaliised valikud, kvalifitseeritud õpetajad jm) on võimalik tagada vaid teatud õpilaste arvu korral. HTM tehtud maakondlikud analüüsid näitavad selgelt, kuidas on põhikooli lõpu keskmised hinded seotud koolidevahelise õpirändega. Maapiirkondades kaotavad niigi väikesed gümnaasiumid õpilasi kiiremini ning neisse tulevate õpilaste põhikooli lõpuhinded on kehvad.

Milline mõju võiks puhtal gümnaasiumil olla põhikoolidele?

Suureneb põhikooli kui lõpetatud haridustaseme prestiiž ning eeldatavalt ei jookse linnalähedased põhikoolid tühjaks. Gümnaasiumi sisseastumisel oleksid linna- ja maalapsed võrdsed ja lapsevanemad peavad hakkama järeleulijate tuleviku üle juurdlema juba põhikooli lõpuklassis.

Kahjuks selline ühtne lähenemine põhikoolide ja gümnaasiumide võrgu korrastamiseks PGS-i menetlemisel parlamendis poliitilist toetust ei leidnud. Eelistati lähenemist, kus iga kohalik omavalitsus ise valiks oma tee koolivõrgu korrastamiseks kohalikke olusid ja ressursse arvestades.

Pärast eelmainitud seaduse vastuvõtmist riigikogus on Haridus- ja Teadusministeeriumi poole selle aasta algusest pöördunud paljud omavalitsusjuhid gümnaasiumi- ja koolivõrgu korrastamise kavade, mis on oma läbimõtlemissastme, eesmärkide selguse, omavalitsuste siseste ja naaberomavalitsustega peetud läbirääkimiste ning kokkulepete poolest väga erinevad. Leivnuim soov on moodustada nn puhas riigigümnaasium, mis

tagab omavalitsustele võimekuse jätkata kvaliteetset põhihariduse pakkumist.

Haridus- ja Teadusministeeriumi eesmärk on kvaliteetne gümnaasiumiharidus, seetõttu toetame tugevate gümnaasiumide moodustumist, olenemata omandivormist. Eelistame, et omavalitsused jõuaksid koolivõrgu korrastamises kokkulepetele, kuid mõningail tingimustel oleme valmis looma riigigümnaasiume. Meie soov on, et igas maakonnas oleks õpilastel võimalik valida mitmete õppesuuna vahel, et loodus- ja huviline gümnaasist ei peaks õppesuuna puudumise pärast Tallinna sõitma. Oleme koostanud omavalitsustele laekunud ettepanekute põhjal võimalike riigigümnaasiumide loomise kava ja sellele on andnud põhimõttelise toetuse valitsuskabinet. Selle järgi soovib riik jätkuvalt omavalitsusi koolivõrgu korrastamisel toetada, järgides seejuures nii kindlaid üldisi põhimõtteid riigi tasandil kui ka arvestades võimaluste piires omavalitsuste väga erinevaid vajadusi.

Piiratud ressursside tõttu on HTM kirjeldanud põhimõtted, millest riik gümnaasiumi- ja koolivõrgu korrastamise toetamisel lähtub:

1. Riik lähtub omavalitsuste ettepanekutest ja ise riigigümnaasiumi loomist ei algata.
2. Riik toetab tugevate riigigümnaasiumide ja integreeritud koolide loomist, kus oleks mitmekesine õppesuundade valik, nüüdisaegne õpikeskkond ning kvalifitseeritud õpetajad:
 - a. maakonnakeskustes, kus on paremad võimalused asutustevaheliseks koostööks, ühiselamukohtade leidmiseks ning personalivalikuks;
 - b. piirkondades ja juhtudel, kus riigikooli loomine on ainus võimalus tagada kvaliteetse ja nõuetekohase gümnaasiumihariduse kättesaadavus,
 - c. juhul, kui luuakse uudeid lahendusi (nt ühendatakse eri haridusliike ja õppevorme, võetakse kasutussele innovaatilisi haridustehnoloogiad), mis suudaksid olla teistele koolipidajatele heaks eeskujuks.
3. Riik toetab omavalitsuste vaheliste munitsipaalgümnaasiumide loomist, kui see on (volikogude otsusega) vähemalt kolme gümnaasiumit pidava omavalitsuse soov. Munitsipaalgümnaasiumi loomisel näeb Haridus- ja Teadusministeerium enda rolli analüüsides ja oskusteabe jagamises kogu ettevalmistusfaasi jooksul.
4. Riik tugineb riigigümnaasiumide õppesisu kujundamisel ja juhtimisel kohaliku kogukonna initsiatiivile ja huvidele ning arvestab piirkondlike eripäradega.
5. Loodavas riigigümnaasiumi rahastamismudelil säilib omavalitsuste osaluse kohustus õpilase elukoha järgi.
6. Loodavate riigigümnaasiumide võimalike lisainvesteeringute vajadused lahendatakse riigi kinnisvara poliitika tulenevate põhimõtete alusel eelarveprotsessi käigus.

Riigigümnaasiumide loomise lisandväärtus on munitsipaalgümnaasiumidega võrreldes eelkõige riigi garantii ja vastutus õppe kvaliteedi eest – nii õpetajate, õppe sisu, õppevara kui ka kogu õppekeskkonna aspektist. Suuremate uuenduste algusjärgus on niisugust tagatist vaja eelkõige lapsevanemaile.

Majanduslikult lisandväärtusest riigigümnaasiumi loomisel saab eeldatavasti kõnelda paljude aastate pärast, kui tugeva gümnaasiumi lõpetanud noored jõuavad pärast kõrg- või kutsehariduses õpingute jätkamist tööturule.

Praeguse seisuga on avaldunud soovi korrastada koolivõrku Haridus- ja Teadusministeeriumi toel 14 omavalitsust. Sooviavaldustest on 11 avaldust esitatud omavalitsuse volikogu otsuste alusel, ülejäänud on veel volikogudes arutelul.

Ettepanekud erinevad oma sisult neis analüüsitud ning taotletakse tavapärase gümnaasiumivõrgu korrastamist, integreeritud koolide (erivajaduslikud kool koos tavagümnaasiumiga, kutsekool koos gümnaasiumiga) loomist ja praeguste munitsipaaloolide gümnaasiumiosade ühendamisega teel uue munitsipaalgümnaasiumi loomist.

Lähtuvalt omavalitsuste ettepanekutest ja riigi valmisolekust korrastada koolivõrku, jätkab haridus- ja teadusministeerium läbirääkimisi kõigi korrastamissettepanekuid esitanud omavalitsustega. Kõige kaugemale on jõutud koostöös riigigümnaasiumi rajamisel Viljandi ja Haapsaluga, kus on volikogud teinud asjaomased otsused ning alla on kirjutatud koostöölepetele riigigümnaasiumide tekitamiseks ja haldamiseks. Nende puhul on ka leitud finantseerimisskeemid nüüdisaegsete gümnaasiumitasemele sobivate õpikeskkonnaga koolihoonete ehitamiseks või renoveerimiseks.

Kokkuvõtteks: riigil ei ole ambitsiooni üleriigilise riigigümnaasiumide võrgu tekitamiseks. Haridusvõimaluste loomine on kehtivate seaduste järgi siiski kohaliku omavalitsuse ülesanne. On aga teada, et Euroopas on vähe riike, kus gümnaasiumiharidus oleks omavalitsuse kohustus. Seepärast näib väikeses riigis õigem minna paindlikumat teed, kus oluline ei ole, kas gümnaasiumiharidust võimaldava kooli pidajaks on omavalitsus, riik või eraettevõtja. Oluline on, et liiks Tallinnale ja Tartule teki- sid igasse maakonda gümnaasistidele sobiva õppekeskkonna, tublide õpetajate ja rikkalike valikuvõimalustega akadeemilised gümnaasiumid.

Kalle Küttis

Haridus- ja Teadusministeeriumi üld- ja kutsehariduse asekan- tler

